

ІСТОРИКО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ЕКСКУРС У СВІТОВУ ІНТИМНУ ЛІРИКУ

Інтимна лірика така ж давня, як і творчість людини взагалі. Ще з давніх давен кохання було оточене ореолом загадковості й містики. Воно вабило до себе. Осягнення кохання йшло двома руслами: художнім і науковим. З одного боку, багато митців, поетів і музикантів прагнули розгадати таємницю цього прекрасного почуття. Багатолике й мінливе, незбагненне й оманливе, воно відкривало кожному лише одну свою грань – конечну й обмежену, залишаючи промінь надії на пізнання його вищої сутності. Цією надією осяяна Біблійна “Пісня над Піснями”, творчість Архілоха й Сапфо, Данте й Петрарки, трубадурів і романтиків, наших попередників і сучасників. З іншого боку, феномен кохання ставав предметом дослідження філософів і психологів, а згодом, опосередковано, і літературознавців.

Два начала, два найсильніші магніти упродовж тисяч років несвідомо прагнуть єднання з розділеною половиною своєї сутності й вічно шукають одне одного, створюючи те, що ми називаємо еволюцією й розвитком життя. У цьому потязі начал одне до одного, у їх бажанні подібатись один одному міститься запорука продовження життя й головний фактор вдосконалення людини. Подолання перешкод, які людина зустрічає на своєму шляху задля єднання з іншим началом, є необхідною умовою зростання її духу. Всебічний розвиток людини й всесвіту, досягнення гармонії в душах і в безмежжі галактик, прогрес розуму й серця великою мірою залежить від взаємовідносин двох універсальних полюсів життя – чоловічого й жіночого. Недаремно, за вдалим спостереженням П.Дюфура, “усі релігії мали одну колиску – жіночу природу, запліднену й розквітлу від контакту з чоловічою природою. В усьому світі началами начал були чоловік і жінка, а найбільш виразним атрибутом їх статі надавали характеристики божественних” [Дюфур: 44]. Упродовж усієї історії людства феномен взаємодії чоловічого й жіночого начал називали коханням. Паралельно тривав процес художнього відображення цього почуття в літературі. Культури Заходу і Сходу, Півдня і Півночі присвячували свої сповнені пристрасті гімни химерному абсолюту кохання. Кожен твір був самотнім відбитком сприйняття любові тією чи іншою етнічною свідомістю, що увібрав релігійні, суспільно-історичні, моральні й естетичні цінності доби.

Літературні пам’ятки Давньої Індії – це гімни природного статевого потягу. З язичницькою відвертістю вони поетизують магію інстинкту, як стихії індивідуальної й космічної, наголошують на домінанті глибокого кохання в ньому. Зі сторінок Біблійної “Пісні над піснями” кохання постає чарівною могутньою силою. Художній світ цього твору поєднує елементарні чуттєві образи з відображенням найвищих порухів душі. Стосунки закоханих у “Пісні над піснями” – то перші паростки сердечних мук справжньої любові. Цей твір мав величезний вплив на розвиток лірики багатьох народів.

Давньогрецька співачка палкого кохання Сапфо у своєму поетичному світі передає душевний буревій закоханої жінки. Її почуття – то негамовна пристрасть і гіркий біль, безмежна самовідданість і солодка омана бажань. Інтимна лірика Сапфо позбавлена опису об’єкта кохання. Уся сила її переживань спрямована на зовнішній світ – світ природи й краси. Загалом, у відбитті стосунків між чоловіком і жінкою антична поезія, як правило, досить еротична. Ідеалізуючи радість чуттєвого кохання, вона естетично відображає поступове збільшення частки духовності в культурі того часу.

Інтимна лірика доби Середньовіччя повною мірою відбила панування християнської релігії. На зміну монолітному й гармонійному світові Античності прийшов роздвоєний і дисгармонійний середньовічний світ, наповнений боротьбою Бога й Диявола, духу й тіла. Шедеври любовної поезії християнського світу проголошують культ цнотливої діви Марії. Образ жінки оточують ореолом містики. З’являються мандрівні співці кохання – трубадури й ваганти, інтимна лірика яких відображає екстаз нещасливого кохання й пропонує нове, протилежне традиційному, бачення жінки. Як наголошує Д.де Ружмон, “жінка підноситься над чоловіком, для якого вона стає ностальгійним ідеалом”. Поетичні легенди європейського середньовіччя культивували напівмістичний, напіверотичний ідеал лицарського кохання, глибокі, але приглушені релігією почуття.

Перехід від середньовічної аскези до ренесансного епікуризму знаменувала творчість Данте Аліґ'єрі. Світ його інтимних переживань відбиває внутрішню динаміку від платонічного почуття до передчуття свята життєвості доби Відродження.

Найвищою вершиною зрілого Ренесансу вважається творчість Шекспіра. Інтимна лірика цього чарівника слова, яка представлена переважно сонетами, гармонійно поєднує античний культ природної привабливості тіла, духовну самозаглибленість християнства, ліричну екзальтацію провансальських трубадурів, лицарське ставлення до жінки. Оспівування кохання у віршах Шекспіра сповнене світлом ідей гуманізму, розмаїтістю естетичних відкриттів, глибиною катарсису, високою культурою інтимних переживань, багатогранністю художнього впливу на читача. Парадигма емоційних проявів закоханої людини, відбита в Шекспірівській поезії, надзвичайно широка – ніжність і захоплення, відданість і довіра, цнотливість і флірт. Завдяки психологічному колориту й художній довершеності пісня любові Шекспіра лунає у віках: “Але не зможе смерть, жажний владар, / Те вічне літо обернути в тління, / Якщо заграє твій знадливи чар / В рядках непроминального творіння” [Шекспір: 33].

Ідеал кохання романтизму найбільш яскраво втілюється в любовній поезії Д.-Г. Байрона, Й.В. Гете, Г. Гайне. Демонічні герої Д.Г. Байрона – борці, що повстають проти банального навколишнього світу, – здатні на палку любов і не менш палку ненависть. Поет оспівував трагічну красу кохання й підніс як найвищу цінність боротьбу людини за право на волю й щастя. Представник німецького романтизму Й.В. Гете славив кохання – радісне свято буття, чарівну долю, що дарує дотик до ідеалу. Пристрасне почуття Гете гармонійне й духовно витончене, позбавлене сердечних шквалів та фатальної боротьби. Послідовник Гете – тривожний романтик, шляхетний лицар, поет іронії та туги Г. Гайне збагатив світову інтимну лірику новою палітрою естетичних фарб та відтінків. Для нього кохання – то фатальна, трагічна сила, що веде до смерті. Безнадійний мрійник, Гайне оспівує кохання-сон, кохання-видіння, кохання-нірвану, яке жорстока дійсність перетворює на оману. Динаміка любовного переживання поета коливається від почуття болю й самотності до відродження в світі чарівної магії кохання, від тривоги й розчарування до сонячного блиску ілюзій, від сумнівів та іронії до п'яного безумства пристрасті. Інтимна поезія Гайне відобразила витонченість духовної краси й гідність яскравого інтелекту поета.

Серед поетів реалістичного напрямку найяскравішими творцями лірики любові видаються Ф. Тютчев та І. Бунін. У їхніх віршах складний світ переживань ліричних героїв допомагають розкрити образи природи. Поетичній системі цих авторів притаманні чіткість вислову та використання реально-конкретних образів. Переїнята надзвичайним психологізмом, їх інтимна лірика надає індивідуальному почуттю значення загальнолюдського. “Поезії серця” Ф. Тютчева та І. Буніна притаманні глибина трагічного досвіду й інтенсивність ліричного переживання.

Ознаки реалізму знаходимо й у любовних віршах американської поетеси Емілі Дікінсон. Її інтимні сповіді схожі на лаконічні, але надзвичайно глибокі медитації, зміст яких зумовлений внутрішньою самотністю авторки. У своїх поезіях Е. Дікінсон звертається до біблійної образності, яка виступає не абстрактним матеріалом, а особисто пережитим досвідом. Її віршам притаманна пристрасність та напруга переживань, що відобразилось у своєрідній техніці версифікації (неповні рими, дисонанси, незвичайна пунктуація). Досконало відбивши зміни настроїв і почуттів у інтимній ліриці, поетеса поділилась із читачем найбільшим скарбом – своїм духовним досвідом, глибиною й багатством внутрішнього життя.

Для модернізму проблема любові й статі була центральною, наскрізною. Інтимна лірика французьких символістів відбила надзвичайний суб'єктивізм, безпосередність та чуттєвість у зображенні любовного переживання. Меланхолійна поезія П. Верлена сповнена музичності. Його імпресіоністичні пейзажі-відображення душі поета, передають трагічність світосприйняття автора. Домінантні для поетової лірики образи дощу, туманів, вечірніх сутінків уособлюють відчай вразливого серця, що прагне чистоти, світла, ідеалу, але не знаходить. Збірка П. Верлена “Добра пісня” – один із найкращих зразків світової інтимної лірики. У ній під впливом кохання світ реальних, буденних речей перетворюється на сповнений радості й світла

поетичний світ. Увівши в любовну поезію цілу гаму відтінків, напівтонів почуття, створивши надзвичайно інформативні в передачі переживання образи-символи, поети-модерністи сприяли художньому вдосконаленню “лірики серця”.

Завершуючи наш короткий екскурс в історію світової лірики любові, зазначимо, що вірші цього жанру, незалежно від національного та культурно-історичного забарвлення, максимально виразні в передачі найбільш яскравих, найбільш глибоких, найбільш невлесних проявів людського духу. Вони розкривають безодню еротичних пожадань і піднесеність духу, дають уявлення про почуттєвий розмаї внутрішнього світу ліричних героїв та про безконечний пошук ідеалу протилежного начала. Від сивої давнини до наших днів інтимна лірика – це незрівнянний за багатством переживань і красою художнього втілення манускрипт закоханих сердець, що дарує нам чарівні миті перевтілення й збагачує естетичним осягненням кохання, що робить лірику любові вічно молодую, актуальною.